

MONOGRAFIA SUMARĂ A SATULUI

Extras din Anton Golopenția, *Opere complete, vol. I. Sociologie*.
București: Editura Enciclopedică, 2002

Vezi, la sfârșitul documentului, adnotarea din același volum,
semnată de Sanda Golopenția.

UTILITATEA MONOGRAFIILOR SUMARE

Satele românești sunt în mare prefacere. Viața lor economică devine, din autarhă, tot mai dependentă, dar totodată și tot mai profitată de comerțul întregii țări și al lumii întregi. Cultura lor tradițională, sistem complet de credințe și practici cu privire la lume și om, e înlăturată prin pătrunderea în sat a culturii moderne științifice.

Datorită multor cauze: așezării, structurii lor sociale vechi, apropierii sau depărtării de căile de comunicație și de orașe, satele din diferitele ținuturi ale țării nu se găsesc însă în același stadiu al acestei prefaceri. Cele din unele regiuni ale Transilvaniei (Țara Oltului, Sibiu, Târnava, Năsăud, Banat), din Bucovina, din unele județe ale Munteniei și Olteniei (Muscel, Prahova, Ilfov, Romanați, Dolj) au ajuns la stadii înaintate, pe când altele (Basarabia de Mijloc, Moldova, Maramureșul, Munții Bihorului) sunt cu mult în urma lor.

În aceste din urmă regiuni, satele noastre se găsesc încă în plină criză: siguranța vechilor rânduieli tradiționale este pierdută, iar foloasele rânduielii noi: ale științei, ale economiei naționale și mondiale, încă neutilizate. Nu mai cred în babe, dar încă n-au doctori. În celelalte, s-a stabilit un fel de echilibru între cultura tradițională și cea științifică, între economia casnică și economia orientată după piață.

Interesul statului românesc e ca faza de tranziție de la satele cu cultură tradițională strălucită, dar trăind pe seama lor, la satele integrate economic, social, cultural în națiune să fie cât mai scurtă. Toate măsurile administrației noastre tind să grăbească această transformare. Dar e firesc ca măsurile potrivite pentru o regiune să fie premature sau întrecute în altă regiune. Undeva unde, ca în Țara Oltului, toți știu citi, socoti, calcula cu nevoile pieții, administrația poate inaugura un program de organizare prin credite a unor industrii și manufacturi de prelucrare a cerealelor, legumelor, fructelor, a produselor animale, a fibrelor textile. În alte

regiuni, în Basarabia de Mijloc și de Sus bunăoară, unde din trei oameni abia unul știe citi, unde activitatea economică e încă rudimentară și prevăzută de străini, sunt la rând de abia acțiuni pregătitoare de învățătură de carte, de treptată formare a spiritului comercial.

Concomitent cu această trecere a satelor noastre de la rânduiala lor tradițională la cea modernă, raționalizată a orașelor, are loc o creștere considerabilă a populației. Aceasta prilejuiește problema nouă a suprapopulării agricole. Moșia fiecărui sat fiind mărginită, această creștere a avut drept urmare fie îmbucătățirea peste măsură a pământului, fie descoperirea de ocupații anexe (sate care fac anume industrie sau negoț: fac ciubere, strâng păr de porc, ceară, ouă, păsări etc.). Numai în puține din ținuturile țării revărsarea aceasta de suflete a încetinit sau a încetat: așa în Banat, în Ardealul de miazăzi, în Năsăud.

Deosebiriile dintre ținuturile țării se impun tot mai mult atenției celor ce conduc administrația țării. Ei tind acum spre o diferențiere a administrației, spre adaptarea la fiecare regiune a măsurilor pe care le cere starea prezentă a regiunii respective.

Condiția unei astfel de adaptări a administrației la împrejurările diferite din ținuturile deosebite ale țării este cunoașterea exactă a situației speciale a fiecărei regiuni. Este harta sociologică a României. Monografiile sumare ale satelor în care lucrează Echipele pot deveni un prim pas în vederea acestei hărți. Lucrarea în care vor fi publicate tablourile celor 60 de sate din regiunile deosebite ale țării, în care lucrează Echipe, va da oricui aprehensiunea diversității țării și indicații despre multe tipuri de sate, regionale, după cultură, fostă structură socială, vechime și va stimula diferențierea măsurilor administrative după realitatea fiecărei regiuni.

ÎNDREPTAR PENTRU ÎNTOCMIREA MONOGRAFIEI SUMARE A UNUI SAT

I. Ținutul natural din care face parte satul

Delimitare sumară (schiță cartografică) înăuntrul județului (al județelor, dacă e cazul) în care se găsește și caracterizare. Situația satului în care lucrează Echipa, în acest ținut natural. Satele, târgurile și orasele cu care e în legătură.

Ținutul natural nu coincide decât arareori cu plasa; el este definit, uneori, printr-o depresiune, printr-o vale, prin zona de atracție a unui târg, alteori printr-un soi local al neamului românesc (moți, unguneni) ori printr-un trecut social deosebit (Codrul Basarabiei, cu sate foste mazilești și răzășești față de regiunile de foști țărani sau de slobozii de răzeși imigrați din Hotin, Soroca și Bălți și de coloniști din Tighina, Cetatea-Albă; regiunile de foști grăniceri din Banat și Ardeal, spre deosebire de regiunile de foști țărani birnici ai Curții de la Viena respectiv

de foști iobagi), ori printr-o ocupație caracteristică (țuicari ori podgoreni, ori lemnari, spre deosebire de satele de plugărie exclusivă) ori prin grai deosebit, port deosebit.

Pentru determinarea ținutului natural sunt necesare convorbirile purtând asupra acestei teme cu oamenii mai umblați și mai deschiși la lume ai satului, cu personalități din târgurile învecinate și din capitala de județ.

Cum ținutul natural este un organism, e firesc ca satele ce-l alcătuiesc să nu fie într-un tot omogene. Evidențierea trăsăturilor specifice satului în cadrul ținutului natural nu trebuie să lipsească din această parte a monografiei sumare. Vizitarea satelor vecine și opinia locuitorilor acestora despre satul în care se găsește Echipa face cu puțință lămurirea acestor aspecte.

II. Satul

Cadrul cosmologic

1) *Forma de așezare*

Este risipit? alcătuit dintr-un grup de cătune? (numele acestora, populația fiecăruia, depărtarea față de cătunul central), adunat? concentrat? Are satul așezări secundare: stâne în munte (la ce depărtare)? sălașe ori odăi, deosebite de gospodăria din sat, la munte și în câmp? (câte sălașe ori odăi față de gospodăria în sat).

Risipite sunt satele în genul celor din Munții Apuseni, cu casele izolate; alcătuite dintr-un grup de cătune, satele cu mai multe nuclee, de sub munte, din Oltenia și Muntenia; adunate, satele cu un singur nucleu de pe cea mai mare parte a întinsului țării, în care casele se găsesc încă în mijlocul unor ogrăzi mari, dar au apărut și ulițele, printre garduri, fântâni și cruci; compacte, în sfârșit, sunt satele din Banat, Ardealul meridional, Năsăud, cu casele lipite unele de altele de-a lungul ulițelor.

Stâna este o prelungire a satului și, la fel, gospodăriile reduse pe care, în unele regiuni, gospodarii și le fac deosebit de gospodărie, în câmp, pe ogorul lor sau la munte în vreo poiană stăpânită de ei.

E de notat câte (aproximativ ce parte, în caz că nu se poate face numărătoarea) din aceste așezări secundare se găsesc pe terenuri arabile, câte în munte la pășuni, pădure, câte sunt locuite permanent (de bătrâni, de însurăței).

2) *Construcțiile*

A. *Casa* de sărac, mijlocaș, fruntaș: a) temeliele și pereții: de piatră? de piatră și lemn? de lemn? de piatră și cărămidă? de paiantă? de chirpici?; b) [a]coperișul: de paie? de stuf? de șindrilă? de țiglă? de tablă?; c) câte încăperi are casa obișnuită de sărac, de mijlocaș, de fruntaș? (de anexat planurile și schițele tipurilor de case); d) interiorul: modul cum sunt folosite încăperile, cum sunt mobilate?

B. *Ograda*: împărțea și acareturile în cazul tipurilor mai însemnate de gospodării (de anexat schițe). Au grădini cu zarzavaturi pe lângă casă sau seamănă porumb și în locul de grădină?

C. *Împrejmuirile*: de piatră (așezată una peste alta, legată prin tencuială)? de nuiele? spini? stuf? șipci? scândură?

D. Casa și împrejurimile sunt *împodobite* cu creștături? zugrăveli?

E. În ce măsură sunt *făcute de meșteri* și în ce măsură de chiar proprietari?

Se vor căuta și informații istorice, spre a stabili direcția în care evoluează construcțiile din sat. De la casă de lemn, acoperită cu șindrilă, de pildă, la casă de cărămidă acoperită cu țiglă sau cu tablă. În astfel de cazuri se va arăta măsura în care tipul vechi mai supraviețuiește la săraci și în care s-a răspândit cel nou printre bogați și mijlocași. O dată cu tipurile noi apare în tot mai mare măsură munca specializată a zidarului, a tâmplarului, a tinichigului etc. Se va stabili de unde vin acești meșteri și dacă se așează în sat tineri care să cunoască acest meșteșug. Întreresant e de știut locul de unde a fost importat tipul nou de casă. Din oraș? din sate vecine?

F. *Construcții industriale și comerciale*: mori, velnițe, magazii (aparținând unor particulari, dar fiind folosite de săteni contra plată).

G. *Construcțiile publice*. Numărul și destinația lor (cămin cultural, biserică, școli, primărie, dispensar, cooperativă, grajd comunal, cuptor de uscat prune comunale etc.). Anul construcției.

3) *Pământul, apa, clima, flora și fauna*

Regiune de munte? de dealuri? de câmpie? de baltă? Are regiunea și satul apă suficientă și potabilă (e străbătut de râu? are locuri potrivite pentru grădinarie cu irigații? are izvoare și fântâni în număr suficient?) Nu prilejuiește apa de băut tulburări organice (gușă etc.)? Clima locală (în lipsa înregistrărilor meteorologice, o redare a caracterizării pe care o fac localnicii succesiunii anotimpurilor și a epocilor de ploaie și secetă). În ce măsură determină această climă viața satului? Particularități ale vegetației importante pentru viața satului: mai subzistă păduri în vecinătate? Pășuni de munte? Condiții prielnice viticulturii, țuicăritului, pomăritului. Particularități ale faunei naturale însemnate în viața satului (pești, vânat care se vinde, viețuitoare ce primejduiesc regulat culturile și animalele domestice).

Cadrul biologic

4) *Populația*

A. *Volumul populației*: a) Numărul sufletelor (Recensământul Echippei din 1938). La data recensămintelor anterioare 1930, apoi, în Vechiul Regat 1912, 1899, 1859; în Banat, Ardeal și Bucovina 1910, 1900, 1890, 1880; în Basarabia 1897 (în caz că poate fi stabilit din Arhiva comunală); b) Numărul gospodăriilor (la data acelorși recensăminte generale). Precizări asupra evoluției anterioare a numărului

gospodăriilor, obținute în eventuale catagrafii fiscale vechi și prin amintirile bătrânilor (îndeosebi ale foștilor strângători de biruri). Numărul familiilor. Numărul familiilor fără copii, cu un copil, cu doi copii, cu trei copii, cu patru copii, cu cinci copii etc. Mișcarea populației: Nașterile (numai născuții-vii), morții (fără născuți-morți), excedentul natural (diferența dintre născuți și morți), căsătoriile și divorțurile în fiecare din anii de după 1912 în Vechiul Regat; 1910 în Banat, Ardeal și Bucovina; și 1897 în Basarabia (de extras din matriculele stării civile). Migrațiuni (în America — în oraș, după război).

B. *Compoziția etnică a satului*. Numărul românilor, al evreilor, al țișanilor și al celor din alte neamuri ce intervin în sat. De când s-au așezat în sat locuitorii de neam străin? Cu ce se ocupă? Care e situația lor în sat (fac grup deosebit? sunt integrați în populația românească?)

C. *Antropologia locuitorilor români*. Caractere fizice (statură, tip constituțional, putere de muncă) și psihice (atitudini). Există un tip local bine conturat sau nu (de văzut în ce măsură se îmbăspătează prin căsătorii). — *Antropologia grupurilor minoritare* mai însemnate.

Între gospodărie și familie este următoarea deosebire: familia este grupul alcătuit din soț și soție și copiii lor necăsătoriți, pe când gospodăria este o unitate economică bazată pe legături de familie. Gospodăria poate întruni uneori mai multe familii: așa, în cazul unor părinți care au luat ginere în casă sau noră în casă.

5) *Starea sanitară a satului*

A. Cum se hrănesc diferitele păături sociale ale satului? Știu să folosească producția vegetală și animală a satului? Lista mâncărilor celor mai frecvente în sat. Variația mâncărilor (citați lista de bucate a unor familii tipice pentru diferitele păături sociale ale satului în decurs de o săptămână). De câte ori și la ce vreme din zi mănâncă. Cum sunt hrăniți copiii. Ce deosebiri sunt între alimentația de vară și de iarnă?

B. *Aprovizionarea cu apă* a satului. Se bea apă de râu, izvor, fântână? Cum sunt îngrijite sursele de apă?

C. *Consumația de alcool* a satului. Ce se bea: vin, bere, țuică.

Comportarea diferitelor păături sociale ale satului față de alcool.

În ce măsură [se bea] din producția proprie, în ce măsură din comerț. Când se bea: duminica, sărbători și zile de lucru. Câte crășme are satul? Duc crășmarii o acțiune de sporire a consumației de băuturi alcoolice? Sau satul consumă alcool cu măsură? Beau copiii? Femeile? Se pot constata urmări vădite ale consumației de alcool asupra sănătății satului?

D. *Fumatul*. Ce valoare reprezintă tutunul și țișările desfăcute în decurs de un an în sat? Are urmări considerabile asupra sănătății și rezistenței oamenilor din sat?

E. Locuința diferitelor pătri sociale ale satului din punctul de vedere al *igienei*. Cum dorm? Cum aerisesc? Cum încălzesc? Cum luminează casa?

F. *Îmbrăcămintea*. Poartă îmbrăcămintea tradițională? Costumul orașenesc pe care l-au adoptat îi apără mulțumitor?

G. *Bolile* cele mai frecvente în sat. Epidemiile care au bântuit în sat după 1920 (câți bolnavi, câte victime?). Au suferit unele pătri sociale în măsură mai mare de pe urma epidemiilor? (care?) Numărul infirmilor din sat. Mortalitatea infantilă începând cu 1920.

H. *Acțiunea sanitară*. Depărtarea până la sediul medicului de plasă. Există medic în sat? Are satul țărani care fac medicină empirică, descântătoare, vrăjitoare. Ce pătri sociale recurg la ei și în ce cazuri? Are satul moașă cu pregătire specială, infirmieră? Unde se găsește farmacia cea mai apropiată? Constatări ale medicilor Echipei asupra modului în care activează medicii, agentul sanitar, farmacistul, moașa, infirmiera (onorarii, costul rețetelor, deplasări la sate).

Cu prilejul prezentării situației sanitare a satului, se va face legătura cu situația economică și culturală a satului. Aceasta din urmă condiționează și explică în bună parte situația sanitară, care, la rândul ei, condiționează și explică și ea în bună parte situația economică.

Cadrul istoric

6) Trecutul social

A. Este *sat vechi*? Date certe și legende locale asupra înființării. Dacă da, este sat omogen de foști boieri rurali (dvoreni, mazili, nemeși), de foști oameni liberi (răzeși, moșneni, grăniceri), de foști oameni boierești (vecini, clăcași, iobagi) sau este sat mixt care întrunește reprezentanții mai multora din aceste stări sociale? Cum se distribuie populația satului între fostele stări sociale? (Câte familii din câte neamuri de foști dvoreni, de foști mazili etc.). Vechea ierarhie socială mai e activă în sat (evitarea încuscririlor, locuri deosebite în biserică, horă deosebită etc.) și în raporturile cu satele vecine (în caz că acestea sunt de altă treaptă)? Natura averilor devălmașe ce mai subzistă și modul de folosință (descriere sumară). Venitul anual adus părtașilor (venitul total anual, principiul după care se împarte părtașilor). Când a avut loc ultima împărțeală de avere obștească (numele și suprafața trupului de moșie care a fost transformat din pădure sau din pășune în teren agricol și principiul după care s-a făcut împărțeala. Amintiri ale bătrânilor despre împărțelile agricole anterioare (cu aceleași detalii). Reformele agrare: a) Întâia reformă agrară (1865 Banat, Ardeal, Crișana, Maramureș, Bucovina; 1862 Basarabia; 1864 Muntenia și Moldova). Numărul gospodăriilor împrorietărite. Suprafața totală a loturilor de pământ arabil acordate gospodăriilor. Ce suprafețe de pășune, pădure, terenuri pentru destinații speciale (care?) a primit comuna?; b) Împrorietării ulterioare înainte de 1921–1925. Dacă s-au făcut în satul studiat,

data (în Vechiul Regat, parcelările de moșii particulare în urma legilor din 1868, 1873, 1875, 1881 și, mai ales, a legii de parcelare a tuturor moșiilor statului din 1889). Numărul gospodăriilor împrorietărite. Suprafața totală a loturilor de pământ arabil acordate gospodăriilor. Ce suprafețe de pădure și de pășuni a primit comuna și ce suprafețe de terenuri pentru destinații speciale (lot școlar, loturi demonstrative etc.). Când s-a făcut comasarea proprietăților (în ținuturi care au fost sub stăpânire ungurească, comasarea s-a făcut pe alocuri la sfârșitul veacului al XIX-lea).

B. Este *sat nou* (înființat după război, prin colonizare)? Data înființării. Proveniența coloniștilor (se va nota numărul familiilor venite din Macedonia, Timoc, Banatul Iugoslav, Oltenia și Muntenia și, după caz, satele, regiunile, județele de baștină. Câți capi de familie au venit cu avere? Cât cifra averea adusă de ei? În ce au investit-o (cumpărări de terenuri, comerț etc.)? Câți capi de familie au venit fără avere? Lotul-tip primit. Sarcinile care grevează anual gospodăria de colonist? Timp de câți ani? Suprafața de pământ arabil cumpărată de coloniști din banii lor proprii? Ce suprafețe de pășune, de pădure, de terenuri cu destinații speciale (care?) a primit satul (comuna)?

Manifestări economice

7) Starea economico-socială

A. *Averea satului:* a) *pământ*. Suprafața totală a moșiei (a hotarului) satului. Cum e folosită, ce suprafață arabil? grădini? vii? livezi de pomi? fânețe? pășuni (în ce măsură comunale și obșteti)? neutilizabil? Ce suprafețe stăpânesc locuitorii satelor vecine în moșia satului? Ce suprafețe stăpânesc locuitorii satului în moșia (hotarul) satelor vecine?; b) *vite*. Câte vite au gospodăriile din sat? Cabaline (armăsari, cai, iepe, tineret)? Catări? Măgari? Bovine (tauri, boi, vaci de lapte, vaci sterpe, tineret)? Bivoli? Ovine (berbeci, oi, tineret)? Capre? Porcine (vieri, scroafe, tineret)? Reproducătorii comunali?; c) *inventar*. Câte căruțe și care? Câte pluguri? Câte semănătoare, secerătoare, mașini de treierat (cu cai, cu aburi, cu motor cu explozie), mașini de vânturat, tractoare, mori (de apă, vânt, cu aburi, cu motor cu explozie?), teascuri, oloinițe, poverne, cuptoare de uscat fructe?

Situațiile cerute sub A.a, A.b, A.c se vor stabili, în caz că lucrul e posibil, cu ajutorul foilor economice tipărite de S[erviciul] S[ocial]. De vreme ce foile economice consemnează pământul stăpânit de gospodăriile din sat, indiferent de faptul dacă se găsește pe moșia satului sau pe moșia satelor vecine, urmează ca suprafața totală a moșiei satului să fie aflată la notariat. Tot acolo (eventual și la percepție) se va cere suprafața stăpânită de locuitorii satelor vecine în moșia satului. În genere, se vor cere la notariat toate datele din situațiile A.a, A.b, A.c. În caz că, între ele și datele obținute de Echipă cu ajutorul recensământului făcut prin foile de familie și de gospodărie, apar diferențe considerabile, se va lămuri pricina lor.

B. *Cum e împărțită averea satului* între gospodării? Câte gospodării au mai puțin de 0,5 ha pământ arabil? câte între 0,5001 ha–1 ha? câte între 1,001–2 ha? câte între 2,001–3 ha? câte între 3,001–4 ha? câte între 4,001–5 ha? câte între 5,001–6 ha? câte între 6,001–7 ha?, câte între 7,001–8 ha?, câte între 8,001–10 ha? câte între 10,001–50 ha? câte peste 50 ha? Suprafața deținută de fiecare din aceste categorii, numărul de vite stăpânit (cai, bovine, bufaline, oi și capre, porci) și numărul de membri de familie hrănit. Aparținerea gospodariilor la aceste categorii este ea urmarea vechii structuri sociale a satului: a faptului că sunt urmași de dvoreni, de mazili, de nemeși, de răzeși, de moșneni, de grăniceri, de clăcași, de iobagi? Se trage, de pildă, în satele mixte, majoritatea celor cu proprietăți mai mari de un anume număr de ha din neamuri mazilești, de nemeși etc., iar cei cu proprietăți mai mici de acest număr de ha din neamuri de clăcași, de iobagi etc.? Sau, dacă satul a fost omogen, de aceeași stare socială, când s-au format averile mai mari; când s-au pus temeliile averilor de azi, când au început să scapețe săracii de azi?

C. *Cum e folosită averea satului* de gospodării? În câte parcele e împucătățită moșia satului? Mijlocia de parcele pe ha (numărul parcelelor: suprafața totală arabilă)? Distanțele maxime și minime medii de la gospodărie. Intensitatea muncii în sat. Producția medie pe ha a cerealelor, a hectarului de vie, de livadă. Producția medie a vitelor de rentă (vacii, oi, porci). Hrănesc vitele mari de rentă și porcii la pășune sau în grajd, cu nutreț? Țin păsări în mai mare număr, stupi, iepuri de casă, viermi de mătase? Calitatea produselor. Prețul lor în sat și la târgul sau oborul unde se desfac. Starea căilor de comunicație, depărtarea de calea ferată, de târguri și oboare favorizează sau dezavantajează satul? Vânzarea produselor se face prin intermediari? (domiciliați unde?). Există începuturi de organizare cooperativă a desfacerii? Ce rezultate dau? Gradul de intensitate al legăturii satului cu comerțul, industria și finanțele țării. Ce cumpără: obiecte de monopol? unelte? îmbrăcăminte (în ce măsură își mai produc singuri îmbrăcăminte)? mobile? mașini, cărți și ziare? În ce târguri? Sau în prăvălii din sat? Câte prăvălii și ateliere de meșteșugar se găsesc în sat? Diferența între prețul produselor de primă necesitate în sat și la târg (gaz, sare, bumbac etc.). În ce măsură și cu ce mărfuri se aprovizionează satul de la negustori ambulanti (gaz, marchitanie, icoane și oglinzi etc.).

Impozitele de stat și comunale realizate în sat. Ce impozite plătesc gospodarii mai de seamă. Se obișnuiesc depunerile la bancă? (Numărul celor cu depuneri și quantum-ul total al depunerilor). Cu ce datorii a intrat satul în conversiune? În ce măsură participau păturile sociale ale satului la aceste datorii?

D. *În ce măsură își pot agonisi în sat traiul* gospodăriile? Ce suprafață de pământ și câte vite sunt necesare în satul respectiv pentru traiul unei familii cu numărul de copii mijlociu în sat? Câte gospodării au mai puțin decât atât? Cum

își agonisesc aceste familii traiul?: a) Lucrează pământ în parte (de la ce categorii de gospodării obțin ele acest pământ? De la cei cu un anume număr de ha, de la bătrânii fără copii, de la săracii emigrați la oraș? etc.); b) Lucrează ca argați?; c) Au meserii anexe (în sat: cojocari, rotari etc., în afara satului: ciubărari, marchitani, găzari, voștinari etc.); d) Se duc la munci agricole și forestiere în regiuni care caută brațe de lucru (la cosit, lucrul viei, seceriș, la pădure); e) Lucrează în industrii din centre apropiate locuind acasă sau venind duminica; f) Se duc la lucru în oraș, în ce anotimpuri, la ce munci?; g) Părăsesc definitiv satul, spre a se așeza la oraș? Câte familii intră în aceste categorii în anul 1937–1938 (1 sept[embrie]—1 sept[embrie])? În cazul emigrărilor definitive în oraș, numărul celor ce au părăsit satul după 1920.

Manifestări juridice

8) *Luptă oamenii din sat împotriva îmbucătățirii* sub minimul de trai a proprietății? Cum? Obiceiul în materie de înzestrări. Cum sunt înzestrate fetele (numai bani și zestre mobilă sau și pământ și case?) Cum sunt înzestrați fiii, când se căsătoresc? Primesc pământ sau rămân în gospodăria părintească? Ce au primit miresele și mirii la ultimele zece nunți dinainte de redactarea monografiei sumare (se vor indica numele mirilor, data căsătoriei și aportul). Obiceiul în materie de moșteniri. Împart părinții averea înainte de moarte sau urmează să se aplice codul civil? Cum se procedează la împărțeli? Caută părinții să dea tuturor copiilor părți egale în sensul codului, indiferent de situația fiecăruia? Sau previn îmbucătățirea dând numai celor mai nevoiași (nu și celor dați la învățătură, cu meserie, cu zestre frumoasă de la soție sau soț bogat? Cărui fiu sau cărei fiice îi rămân casa și curtea părintească în mod obișnuit, sau nu există obicei în privința aceasta? Cum s-a procedat în cazul ultimelor zece decese de părinți dinainte de redactarea monografiei sumare (se vor indica numele capilor de familie decedați, data decesului, dacă averea a fost împărțită înainte de moarte, dacă împărțeala a fost respectată, numele și vârsta moștenitorilor și partea primită de fiecare ca moștenire și în cursul vieții capilor de familie, la prilejurile ce urmează a fi menționate). Eventuale tendințe de înlăturare a îmbucătățirii proprietăților. Pe ce cale se opune rezistență împotriva îmbucătățirii moșiilor: a) înșcolare și dare la meserie de fii?; b) înzestrarea numai în bani a fetelor?; c) limitarea nașterilor? De ce pătură socială? Numai de frunțași, sau și de mijlocași?

Manifestări politice

9) *Structura socială*

Care sunt păturile mai însemnate ale satului? Moșieri? țărani frunțași, țărani de rând (mijlocași)? țărani săraci (muncitori agricoli)? Inteligența (funcționarii rurali: preotul, învățătorul, notarul etc.), burghezie rurală (negustori, mestesugari

care n-au [ca] ocupație principală agricultura și trăiesc în condiții orășenești), cerșetori, infirmii? Țigani? Ce grosime are fiecare din ele? Ce rol în viața satului? Care din aceste pături au solidaritate internă? Cum conviețuiesc ele în viața satului? Cum privește fiecare din pături pe celelalte? Care din ele sunt în conflict? Cum și când cooperează? Burghezia rurală e alcătuită din români sau din ne-români (evrei, germani, maghiari etc.)?

10) *Starea culturală a satului*

A. În ce măsură a pătruns în sat *civilizația orășenească*? Se mai păstrează portul? În ce măsură mai dănuiesc în sat jocurile și cântecele bătrânești, basmele? În ce măsură au pătruns în sat jocuri și cântece orășenești? În ce măsură se mai păstrează obiceiurile la botez, la nuntă, înmormântare, riturile agrare. obiceiurile la construcții? Se mai recurge la descântece, dezlegări, vrăji? Mai sunt vii în sat ideile tradiționale despre lume și om sau au fost înlocuite cu rudimente de explicații pozitivistice însușite din cărțile de școală? Care este atitudinea bătrânilor, care cea a tinerilor, care cea a frunțașilor bogați și a mijlocașilor, care cea a săracilor cu privire la toate aceste manifestări?

B. *Școala în sat*. Cum e văzută de diferitele generații și pături sociale? E socotită necesară sau încă nu e integrată în sat, socotită drept un fel de corvoadă? Câți știutori de carte are satul (care e situația bărbaților, care situația femeilor, între 7–25 ani, 25–55, peste 55?). Din ce pături sociale fac parte neștiutorii de carte? Se citește de adulți? Câți abonați la ziare? Câte cărți în sat, la gospodari? De când există biblioteci publice în sat? Câți cititori au aceste biblioteci? Ce cărți se citesc cu deosebire în sat: religioase? distractive-informative? de tehnică agricolă, îndrumare economică?

C. *Biserica în sat*. Confesiunea locuitorilor. Care e atitudinea față de biserică a diferitelor generații și pături sociale? Care e frecvența la biserică în sărbătorile de peste an, la sărbătorile mari? Se mai țin posturile? Atitudinea bătrânilor, a tinerilor, a frunțașilor bogați și a mijlocașilor, cea a săracilor cu privire la biserică. Sectele în sat. Numărul aderenților. Data apariției. Pătura socială și generația din care-și recrutează aderenții.

D. A găsit satul un *echilibru* între ideile și atitudinile venite din oraș (în parte prin intermediul școlii) și cultura tradițională laică și bisericească?

Adnotare
Sanda
Golopenția

MONOGRAFIA SUMARĂ A SATULUI

Publicat în „Curierul Serviciului Social“, an. V (1939), nr. 4 (2 iulie), p. 7.

Începând cu acest text și continuând cu *Plășile în care lucrăm* și *Ce avem de făcut în cele zece plăși*, A.G. trece de la argumentarea pentru un nou program de cercetare la mijloacele concrete și metoda prin care acesta poate fi realizat.

Ideea monografiei sumare e una din înnoirile importante aduse de A.G. concepției sociologice gustiene, până atunci axată pe monografiile ample (de natură să permită perfecționarea reflecției teoretice și metodologice). Pentru A.G., sociologia trebuie să-și schimbe obiectivul și destinatarul: de la o disciplină de uz intern, adresată breslei sociologilor și vizând elaborări teoretice (pe care, sublinia A.G., realitatea socială, în mișcare neîntreruptă, le face rapid perimate), ea trebuie să devină o disciplină adresată guvernanților, definind pentru ei prezentul social al țării și inventarul de soluții disponibile în acel moment. *Monografia sumară a satelor (orașelor, plășilor etc.)* prezenta, față de interesant-laborioasele monografii pluridisciplinare avantajul, de a fi rapidă, ușor de parcurs și de sintetizat, încadrabilă în efortul dinamic de modernizare a României.

Acest mod de a vedea lucrurile, dincolo și oarecum departe de rutina monografică, a provocat nedumerire și ostilitate. O putem intui chiar și din tonul unor remarci peste ani ale lui H.H. Stahl, în volumul menționat de interviuri publicate de Zoltán Rostás:

Au mai fost oameni care au lucrat pe o anumită problemă. Și a fost Golopenția, care a gândit să facă monografiile sumare. Fără ambiții prea mari, dar totuși să facă o monografie sumară. Nu cred în monografiile sumare. Sunt interesante, la o simplă lectură, e un reportaj, dar nu-i o lucrare științifică. Nu are tăria unei lucrări științifice. Lucrarea științifică nu poate să-și puie ambiția să rezolve problema aceasta a unei monografii totale a unei localități. Nu se poate. Sunt așa de multe elemente care nu au legătură între ele, încât nu le poți povesti dintr-o singură dată. Trebuie să te axezi pe probleme (p. 77–78).

Da. Deci, după părerea mea, în materie de doctrină sociologică, e de citat Gusti, care a făcut teoria cu cele patru cadre și patru manifestări, este de citat Brăiloiu, care a creat disciplina etnografiei folclorice internaționale și sunt de citat eu. Și gata!

— *Herseni...*

— Nimic! Nimic! Nimic! Nici o idee! Nici o idee! Nu rămâne nimic de la el, să spui că asta este problema lui Herseni, contribuția teoretică a lui Herseni la această problemă. Nu. (...) Și n-a făcut-o nici măcar Vulcănescu. Singurul care putea s-o facă era Golopenția. Golopenția avea toate calitățile necesare ca să facă așa ceva. Dar n-a făcut-o nici el. A murit tânăr, săracul, vai de capul lui în ce condiții, dar n-a făcut-o nici el. El a redus totul la o încercare de aplicare a statisticii, ceea ce e foarte interesant. E o abatere de la Gusti. Eretic. (Râde). Nu credea că prin monografiile se poate ajunge la o cunoaștere completă a țării. Și era și inutil să o faci, pentru că există mijloace de informare statistică. Bun, dar asta se știa. Nu e o invenție de-a lui (p. 260–261).

Toposul „a murit tânăr, a scris puțin“ este și va continua să fie infirmat de publicarea *Opere*-lor. Mai puțin decât ar fi scris dacă viața nu i s-ar fi curmat la 42 ani, A.G. a reușit să transmită, în texte publicate (semnate sau nesemnate) și în texte rămase inedite, produse în libertate sau în închisoare, o parte considerabilă a ideilor lui sociologice, care își așteaptă exploratorii.